

HOE WINTERHARD ZIJN ONZE "NIEUWE" LANDSLAKKEN?

door

C.M. Neckheim

Kunnen van oorsprong in het zuiden levende landslakken koude winters in Nederland overleven ?

In het naschrift door R.H. de Bruyne bij het artikel van Bours (1996) over de Witte wenteltrap *Epitonium clathratulum* (Kannmacher) -een mariene soort-, wordt gezegd dat het aannemelijk is dat na een aantal warme zomers, een strenge winter voor de aanwezigheid zuidelijke soorten een aanzienlijke sterfte kan veroorzaken. Deze uitspraak maakte mij nieuwsgierig naar de winterhardheid van de in Nederland voorkomende landslakken, waarvan hun oorspronkelijk verspreidingsgebied in het zuiden van Europa ligt.

Tijdens de laatste IJstijd was bijna heel Nederland bedolven onder een dikke ijslaag en daar konden geen slakken leven. Aannemelijk is dat tijdens het smelten van de ijskappen, ca. 10.000 jaar geleden, de malacofauna zich langzaam herstelde en de aanvoer vanuit het zuiden en oosten op gang kwam. Veel soorten die houden van xerophiele en mesophiele plaatsen hebben zich waarschijnlijk via de Atlantische kust verspreid naar de kust van Nederland. Grote rivieren zullen o.a. hebben bijgedragen aan de verspreiding van andere soorten uit Midden- en Oost-Europa. Opvallend daarbij is, dat er met name in de laatste eeuw, veel soorten slakken met een zuidelijke oorsprong onze landgrenzen binnengedrongen zijn. Voorbeelden van huisjesslakken zijn:

Cernuella aginnica (Locard, 1894)

Cernuella virgata (Da Costa, 1778)

Hygromia cinctella (Draparnaud, 1801)

Cochlicella barbara (Linnaeus, 1758)

Monacha cantiana (Montagu, 1803)

Helix aspersa (Müller, 1774)

Cernuella neglecta (Draparnaud, 1805)

Cernuella jonica (Mousson, 1854)

Cochlicella acuta (Müller, 1774)

Monacha cartusiana (Müller, 1774)

Theba pisana (Müller, 1774)

Helix pomatia Linnaeus, 1758

Cernuella aginnica en *Theba pisana* zijn opzettelijk ingevoerd, maar hebben zich weten te handhaven. De andere soorten zijn "onopzettelijk" ingevoerd of aangevoerd. Beide *Monacha*-soorten leven al enige tijd in Nederland, evenals *Helix aspersa* en *Helix pomatia*. Laatstgenoemde soort werd door de Romeinen ingevoerd als voedsel voor de soldaten. *Cernuella virgata* is vanaf 1874 bekend uit Nederland (Mienis, 1969), *Cernuella neglecta* sinds 1962 (Backhuys & Ripken, 1966).

Al deze soorten hebben bewezen strenge winters zoals die van 1962/1963 te kunnen overleven. De laatste nieuwkomers zijn *Cernuella jonica* in 1983 (De Bruyne, 1988), *Cochlicella acuta* in 1986 (Moolenbeek & De Bruyne, 1991), *Cochlicella barbara* in 1987 (Dumoulin, 1988) en *Hygromia cinctella* in 1995 (Neckheim, 1996). Opvallend is dat alle soorten, behalve *Hygromia cinctella*, soorten zijn met een voorkeur voor kalkrijke ruderaal, xerotherme plaatsen. Dit biotoop komt veel voor in de kustduinen, maar ook op opgespoten terreinen en bouwlocaties.

Ook andere soorten zijn pas in Nederland ontdekt, zoals *Acicula (Platyla) polita* (Hartman, 1840) en *Acicula (Acicula)*

fusca (Montagu, 1803). Ik beschouw deze soorten niet als nieuwkomers uit het zuiden. Hun oorspronkelijke voorkomen lag al dicht bij de grens van Nederland, het wachten was alleen nog maar op het ontdekken van de vindplaats.

Ook diverse soorten naaktslakken met een oorspronkelijke verspreiding in het zuiden en zuidwesten van Europa, zijn in Nederland aangetroffen, meestal in tuinen of kassen. Voorbeelden daarvan zijn:

Boetgerilla pallens Simroth, 1912

Lehmannia valentiana (Férussac, 1821)

Deroceras panormitanum (Lesson & Pollonera, 1882)

Milax budapestensis (Hazay, 1881)

Limax flavus (Linnaeus, 1758)

Laatstgenoemde soort is het langst bekend uit Nederland. Deze soort wordt veel aangetroffen in de nabijheid van menselijke nederzettingen.

In juli 1996 heb ik vindplaatsen in Amsterdam bezocht van *Cernuella jonica* en *Hygromia cinctella*, met als doel te kijken of ze de strenge winter van 1995-1996 hebben overleefd. De vindplaatsen in Amsterdam bevinden zich niet in de nabijheid van huizen of industrie. De plaatsen hebben geen opwarming gehad van naburige warmtebronnen zoals woningen of riolering, maar liggen wel in de luwte van de stad.

Cernuella jonica heeft de winter overleefd. Tientallen juveniele levende dieren werden aangetroffen. Deze soort kan dus met recht een toevoeging aan onze malacofauna genoemd worden. Dit was overigens wel te verwachten, omdat de soort al jarenlang langs de Belgische kust leeft.

Hygromia cinctella werd in Amsterdam al na 15 minuten zoeken levend gevonden. Twee juveniele exemplaren werden waargenomen. Op een andere plaats werden twee verse, lege, volwassen huisjes verzameld. Het is onduidelijk of de soort in het voorjaar of in het najaar van 1995 heeft gecopuleerd. Heeft de soort zich gehandhaafd in de vorm van eieren of als volwassen dier? In ieder geval kunnen we ook deze soort toevoegen aan onze malacofauna. Temeer omdat *Hygromia* niet alleen tussen de sierbegroeiing leeft maar ook onder inheemse planten.

De vindplaats van *Cochlicella acuta* in Zandvoort is in het voorjaar bezocht door R.H. de Bruyne, hij kon bevestigen dat er toen nog enkele -juveniele- levende dieren voorkwamen. De populatie, die in 1989 is ontdekt had zich aanvankelijk aanzienlijk uitgebreid, maar is door de strenge winter van 1995-1996 wel weer veel kleiner geworden.

Over de winterhardheid van *Cochlicella barbara* heb ik geen gegevens kunnen krijgen.

Summary

Is it possible that Mediterranean snails survive a cold winter in the Netherlands? Populations of *Cernuella jonica*, *Cochlicella acuta* and *Hygromia cinctella* in Amsterdam and Zandvoort were visited after the cold winter 1995/96. The results are positive, all species were found alive.

Literatuur

- Backhuys, W. & Th.E.J. Ripken, 1966. *Cernuella* (*Xerocincta*) *neglecta* (Draparnaud, 1803) een nieuwe soort voor Nederland. *Basteria*, Leiden, 30 (2/3): 42-47.
- Bours, F., 1996. 1000 cc Schelpengruis = 1000 Wenteltrapjes. - *Corresp.-bl. Ned. Malac. Ver.* 291: 92.
- Bruyne R.H. de, 1986. *Cernuella jonica* (Mousson, 1854) (Gastropoda: Helicidae: Helicellinae) een voor Nederland nieuwe landslak. *Basteria*, Leiden, 50: 65-67.
- Clerx J.P.M., W.J.M. Maassen & Th. E.J. Ripken, 1978. Drie voor Nederland nieuwe soorten landslakken uit Zuid-Limburg. *Basteria*, Leiden, 42 (1-3): 1-5.
- Dumoulin, E., 1988. *Cochlicella barbara* (Linnaeus, 1758) herondekt in België en nieuw voor Nederland (Gastropoda Pulmonata: Helicidae) *Basteria*, Leiden, 52: 117-120.
- Gittenberger, E. & A.J. de Winter, 1980. Nieuwe gegevens over in Nederland gevonden naaktslakken. *Basteria* 44: 71-76.
- Melzen, G.O. van, 1982. Zwerfstenen. "Stenen met een verleden". Natuurhistorisch Museum Rotterdam.
- Mienis, H., 1969. *Cernuella virgata* (Da Costa, 1778) in Nederland. *Basteria*, Leiden, 33 (1/4): 31-49.
- Moolenbeek, R. G. & R. H. de Bruyne, 1991. De slanke duinhoorn, *Cochlicella acuta* (Müller, 1774) in Nederland. *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 261: 852 - 854.
- Neckheim, C.M., 1996. *Hygromia cinctella* (Draparnaud, 1801) in Nederland. *Basteria* 60 (1/3): 8-9.
- Wilde, J.J.A. de, R. Marquet & J.L. Van Goethem, 1986. Voorlopige atlas van de landslakken van België, Atlas provisoire des gastéropodes terrestres de la Belgique. Uitgave Patrimonium, KBIN, Brussel, 285 pp, 133 maps.

Adres van de schrijver:
Poggenbeekstraat 21 2h
1073 JE AMSTERDAM

(Onderstaand mopje werd aangetroffen op Internet en doorgestuurd door B. Breure, Oorspronkelijke verzender: Bruce Neville, El Paso, Texas; e-mail: bneville@mail.utep.edu)

A wife and her husband were having a dinner party for all the major status figures in Rome, Italy. The wife was very excited about this and wanted everything to be perfect. At the very last minute, she realized that she didn't have any snails for this dinner party, so she asked her husband to run down to the beach with the bucket she was handing him to gather some snails. Very grudgingly he agreed. He took the bucket, walked out the door, down the steps, and out to the beach.

As he was collecting the snails, he noticed a beautiful woman strolling alongside the water just a little further down the beach. He kept thinking to himself "Wouldn't it be great if she would even just come down and talk to me." He went back to gathering the snails. All of a sudden he looked up, and the beautiful woman was standing right over him. They got to talking, and she invited him back to her place. They were at her apartment a ways down the beach, and they started messing around. It got so hot and heavy, that he was exhausted afterwards and passed out there.

At seven o'clock the next morning he woke up and exclaimed, "Oh no!!! My wife's dinner party!!!" He gathered all his clothes, put them on real fast, grabbed his bucket, and ran out the door. He ran down the beach all the way to his apartment. He ran up the stairs of his apartment. He was in such a hurry that when he got to the top of the stairs, he dropped the bucket of snails. There were snails all down the stairs. The door opened just then, with a very angry wife standing in the door way wondering where he's been all this time.

He looked at the snails all down the steps, then he looked at her, then back at the snails and said:

"Come on guys, we're almost there!"